

Kertomus Iitin Tapolan Kotojärven Haukkavuoren kalliomaalauksen tutkimisesta, jonka suoritti fil.yo Sinimarja Ojonen virkamatkallaan 1.-8.7.1971. Kertomukseen liittyy peitepiirros peruskartasta n:o 311112, 23 valokuvaa (filmit 37600-37622), 12 väri-diapositiivia (37623-37634), profiilipiirros Haukkavuoren kalliioseinämästä, muovikalvolle 1:1 piirretty jäljennös maalauksesta sekä dos. Björn Kurténin analyysi Kotojärven luulöydöistä. Löydökset ja värinäytepala on luetteloitu Museoviraston esihist. toimiston luettelonumeroilla 18428:1-9.

Peruskartta 311112 ARRAJÄRVI

Koordinaatit: x = 6765 16
 y = 457 22
 z = 78,6

Iitin Tapolan Kotojärven Haukkavuoren kalliomaalaus löytyi 31.7.1970. Olin soutelemassa japanilaisen stipendiaatin Ushio Maedan ja veljeni Lasse Ojosen kanssa Kotojärvellä; kiertelimme järven itärannalla sijaitsevan Haukkavuoren rantoja tarkastellen erityisesti jyrkkiä, veteen suoraan laskevia kalliioseinämiä. Ehdittyämme Kotojärven eteläpäässä olevan lahden puolelle olin havaitsevinani punaisia viivoja eräessä tällaisessa kalliioseinämässä. Soudimme aivan jyrkän alle ja totesimme, että viivat olivat osa punavärillä tehdystä kalliomaalauksesta. Ilmoitimme löydöstä fil.lis. Pekka Sarvaalle, joka kävi paikalla allekirjoittaneen ja Ushio Maedan kanssa 3.8.1970. Tällöin jäljensimme maalauksen laustavasti muovikalvolle. Jäljennöstä tehtäessä olivat eräät kuviot vielä jäkälän peitossa.

Kesäkuussa 1971 sain tehtäväkseni Muinaistieteelliseltä toimikunnalta maalauksen tarkemman tutkimisen. Suoritin työn ajalla

1.7.-8.7.1971, ja apulaisenani työssä oli hum.kand. Lasse Ojonen.

Maalauksen löytöpaikka sijaitsee Kymen läänissä, Iitin pitäjän Tapolan kylässä, Kotojärven rannalla olevan Haukkavuoen seinämässä. Haukkavuori sijaitsee Kotojärven eteläpäässä olevan lahden itärannalla. Se kallioseinämä, jossa maalaus sijaitsee, on tämän lahden keskipaikkeilla. Vuori laskee tällä kohdalla jyrkästi veteen, ja maalaus on tehty kallioseinämän eteläpäähän, sellaiseen kohtaan, missä kallio viettää loivasti sisäänpäin tarjoten suojaisen paikan maalauksille. Maalaus on insinööri Usko Pöysälän maalla (RN:o 1¹⁴⁶).

Kotojärven pituus on n. 2250 m, ja sen vedenpinta on peruskartan 311112 mukaan 75,5 m merenpintaa korkeammalla. Kallio, jonka alaosassa maalaus sijaitsee, on noin 30 m korkea. Kallio antaa lounaaseen päin, ja maalaus erottuu selvimmin ilta-auringossa.

Kalliomaalauksen alareunan korkeus vedenpinnasta oli mittaushetkellä 3,11 m ja yläreunan korkeus vedenpinnasta oli 5,35 m (huom. vesiraja mittaushetkellä on merkitty kallioon maalauksen alapuolelle lyhyellä vaakasuoralla hakatulla merkillä). Aivan kallio- maalauksen kohdalla on muuten jyrkässä kallioseinämässä pitkänomainen, luode-kaakkoissuunnassa kulkeva paljas kalliopenger, jolle on mahdollista kiivetä ja päästä siten aivan maalauksen vierele. Tuntuisi luontevalta ajatella, että pengertä on käytetty hyväksi maalausta tehtäessä. Pengereen pituus on 680 cm ja leveys noin metrin verran. Pengereen keskikohdalla juuri kymmenen vaakasuoran punaväriäiskän alapuolella on muuta pengertä korkeampi uloke.

Kotojärven maalaus on tehty punamullalla, jonka värisävy vaihte-

lee ruskeanpunaisesta oranssiin. Maalauksesta otettu värinäytepala sisälsi KM:n laboratorion suorittaman analyysin mukaan rautaoksidia. Kalliomaalaus on tehty muuta kalliota vaaleammalle lohkopinnalle, jonka kivilaji on punertavaa granodioriittia. Maalauksen kalliopohja oli eittään hauras, sillä pinnassa oli havaittavissa lämpötilojen vaihtelusta aiheutuvaa fysikaalista, pinnanmyötäistä rapautumista. Jatkuva rapautuminen on irrottanut osia maalauksesta, ja maalausta läheltä tutkiessani huomasin, että esim. hirvikuvion kohdalta oli kalliopinta jo rapautumassa irti muutaman millimetrin paksuisina liuskoina. Kotojärven maalaus ei luultavasti tule säilymään kalliuseinämässä montaakaan vuotta.

Maalauksessa on kuvioita kaikkiaan 420 x 224 cm:n suuruisella alueella, ja siinä voidaan erottaa sekä kuvioita että epäselvää, levinnyttä punaväriä. Luettelen maalauksessa esiintyvät kuviot vasemmalta oikealle eli luoteesta kaakkoon.

- 1) Äärimmäisenä vasemmallalla on neljä pientä, heikosti erottuvaa vaakasuoraa viivaa, jotka sijaitsevat aletusten 2-3 cm:n päässä toisistaan. Viivojen pituus on 13-15,5 cm ja leveys 2-2,5 cm. Kaukaa katsottuna viivat näyttävät muodostavan E-muotoisen kuvion, mutta aivan läheltä tarkasteltuna voi havaita niiden olevan erillään toisistaan.
- 2) Edellisistä 28,5 cm oikealle on hirvikuvio, joka on esitetty profiilissa ja joka katsoo vasemmalle päin. Kuvio kattaa 73 x 51 cm:n kokoisen alueen ja on säilynyt varsin huonosti; aivan kuvion alapuolella on suuri lohkeama, ja lisäksi sekä hirven ruumiissa että sen ympärillä oleva punaväri on levinnyttä ja epäselvää. Selvimmin erottuvat pää ja selkäviiva; nämä ääri viivat on tehty ruskeanpunaisella värillä. Kuono on muodoltaan pitkulainen, ja sen poikki kulkee viiva. Silmä on rajattu erik-

seen. Vasemmanpuoleinen sarvi työntyy vaakasuorasti vasemmalle, oikeanpuoleinen sarvi (tai korva) osoittaa suoraan ylöspäin. Selkäviivassa voidaan erottaa niskakyyhmy. Ruumiin etuosa erottuu siis selvästi, mutta takaosassa käy selkäviiva epäselväksi ja häipyä, ja alaosa hirven ruumiista on aivan epäselvä. Ruumiin alaosassa ja ympärillä on levinnyttä punaväriä, joka on väriltään miltei oranssia; kontuuriviiva oli ruskeanpunainen, selvästi värisävyltään tummempi. Hirvikuvion pituus oli 73 cm.

Värikuvissa voi hirvikuvion yläpuolella havaita oranssinvärisen, juovamaisen kuvion, joka kohoaa ylöspäin selkäviivan keskikohdalta. On vaikea sanoa, onko kyseessä oleva juova vain kalliopinnassa luonnostaan oleva punertavampi kohta, vai onko kyseessä haalistunut punaväri. Kotojärven kalliomaalauksen pohjana oleva granodioriitti oli luonnostaan punertavaa, ja tämä vaikeutti suuresti kuvioiden erottamista kalliopinnasta, varsinkin mikäli punaväri oli heikkoa.

- 3) Hirvikuviosta 20,5 cm ylöspäin on pienempi, myös profiilissa kuvattu eläinkuvio. Se on maalattu viistoon asentoon oikealle päin kallistuvaksi, ja sen pituus on 29 cm. Kuvion takaosa rajoittuu suureen lohkeamaan. Kuono on pitkulainen, ja päässä on korvaa tai sarvia esittävä uloke. Etujalan alaosa kääntyy eteenpäin, samoin takajalan.
- 4) Välittömästi hirvikuvion oikealla puolella on edestä päin kuvattu figuuri, joka on varsin epäselvä sekä levinneen punavärin että kallionlohkeamien ansiosta. Mielestäni figuurin saattoi kuitenkin tunnistaa ihmishahmoksi. Olennon pituus on 50,5 cm ja se on esitetty suoraan edestäpäin katsottuna. Pään oikeanpuoleinen osa puuttuu suurelta osin, sillä sen vieressä on suuri lohkeama. Samoin puuttuu oikeanpuoleinen käsi. Vasemmanpuoleisenkin käsi jää aivan epäselväksi, sillä hirvikuvion takapuolen

ja po. kuvion välillä oleva punaväri on levinyttä. Figuurin vasemmanpuoleinen jalka katkeaa lohkemaan. Oikeanpuoleinen jalka on koukussa polven kohdalta ja siinä on ulospäin suuntautuva jalkaterä. Figuuri näyttää kuuluvan hirven kanssa samaan kuvayhteyteen. Figuurin tunnistaminen ihmishahmoksi saattaa olla subjektiivista, siksi epäselvä oli kuvio; varmuudella en asiaa uskalla sanoa.

- 5) Edellisestä kuviosta 54 cm oikealle on kolme aletusten sijaitsevaa punaväriäiskää, jotka näyttävät vaakasuorilta viivoilta kaukaa katsottuna. Läiskät on punattu kokonaan. Ylin niistä on muodoltaan kaareva, sen pituus on 24 cm ja leveys 6 cm. Keskimäisen muoto on soikiomainen, sen pituus on 22,5 cm ja leveys 8 cm. Alimman viivan mitat ovat samat kuin keskimäisen.
- 6) Edellisistä 141,5 cm oikealle on kymmenen aletusten sijaitsevaa, vaakasuoraa läiskää tai viivaa, jotka ovat melko tasaisten välien päässä toisistaan (n. 20-30 cm). Viivojen keskimääräinen pituus on 22-27 cm ja leveys n. 6 cm. Ylin ja alin viiva ovat säilyneet vain vasemmanpuoleisesta päästään ja useat viivoista ovat fragmentaarisia. Alhaaltapäin viidennen ja kuudennen viivan välissä on 2 x 2 cm:n kokoinen punaväritäplä. Po. "viivapatsas" on yhteensä 160 cm korkea ja erottuu pitkälle järvenselältä katsottuna; tämä kuvio havaittiinkin ensimmäisenä löytöhetkellä.
- 7) Edellisistä 2 cm oikealle on kaksi lyhyttä vaakasuoraa aletusta viivaa 5,5 cm:n päässä toisistaan. Niiden pituus on 6,5 cm ja leveys 2 cm.

Väriäytepalan otin kohdasta, missä ei ollut kuvioita erotettavissa; noin 80 cm kolmesta läiskästä oikealle oli vähän punaväriä, ja näyte on tästä kohtaa otettu. Hirven kohdalta, missä väri oli voimakkaint, sitä ei heikon kalliopohjan vuoksi uskaltanut irrottaa.

Maalauksen kuviot ovat taiteellisesti katsoen primitiivisiä.

Tutkimisen ajaksi oli maalauksen alle rakennettava telineet. Ennen tutkimusta maalauksen päällä oli paljon jäkälää. Puhdistus suoritettiin erittäin varovaisesti kalliopohjan haurauden vuoksi, ja siihen käytettiin vain järvivettä, sientä ja harjaa.

Veden syvyys maalauksen alla on n. 1-1,5 m. Pohja on soraa, vesi kirkasta. Tein pohjaan maalauksen kaakkoispääosan pään kohdalle n. 50 x 50 cm:n koekuopan kourukuokalla. Kuopan syvyys oli n. 40 cm. Kuopasta tuli ensin runsaasti järvimalmia, ja sitten eläimen hampaita ja luita. Luuaineiston tutki dos. Kurtèn. Se koostui pääasiassa hirven välihampaista ja metatarsaaliluun osista. Pidän luita esihistoriallisina ottaen huomioon, että ne oli kaivettu koskemattomasta sorapohjasta noin 40 cm:n syvyydeltä. Luultavasti järven pohjasta löytyisi enemmänkin luuta, jos sitä tutkittaisiin.

Järven rannalla maalauksen lähistöllä ei suoritettu kaivauksia.

Kotojärven erottaa Märkjärvestä, jonka rannalla myös on kalliomaalaus, 300 metrin levyinen kalliopohjainen kannas. Kotojärvi ja Märkjärvi ovat olleet Yoldiameren aikana kiinni toisissaan ja kuroutuneet erilleen.

Kotojärven vedenpintaa on laskettu keinotekoisesti n. 70 cm (lupa vedenpinnan laskemiseen myönnettiin v. 1949). Vuoden 1909 venäläisessä topografikartassa on Kotojärven vedenpinnan korkudeksi merkitty 35,8 sashenia (=76,4 m).

Helsingissä 27.3.1972

Sinimarja Ojonen
Sinimarja Ojonen

Iitti, Tapola, Kotojärvi, Haukkavuori

f. 37600

Iitin Tapolan Kotojärven Haukkavuori. Kalliomaalaus sijaitsee telineen yläpuolella olevassa vaaleassa lohkopinnassa. Kuva lounaasta.

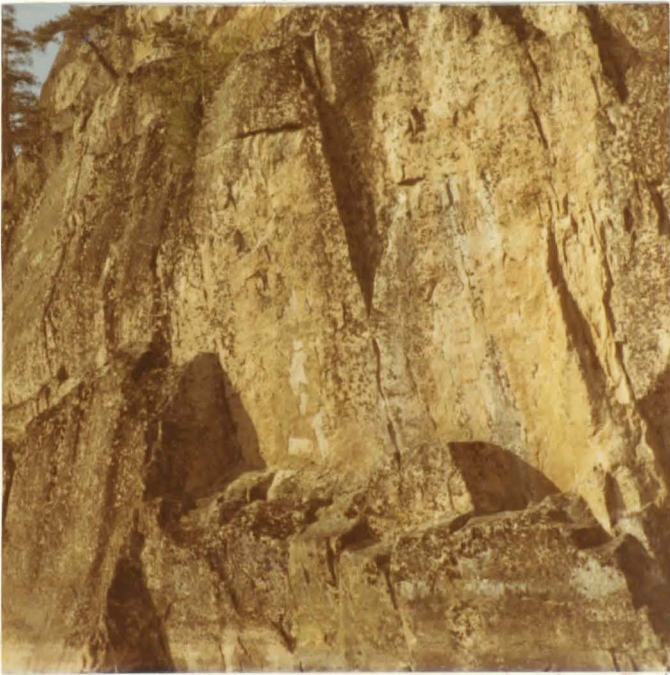
f. 37601

Haukkavuori, kuva luoteesta. Kalliomaalaus sijaitsee nuolen osoittamassa kohdassa.

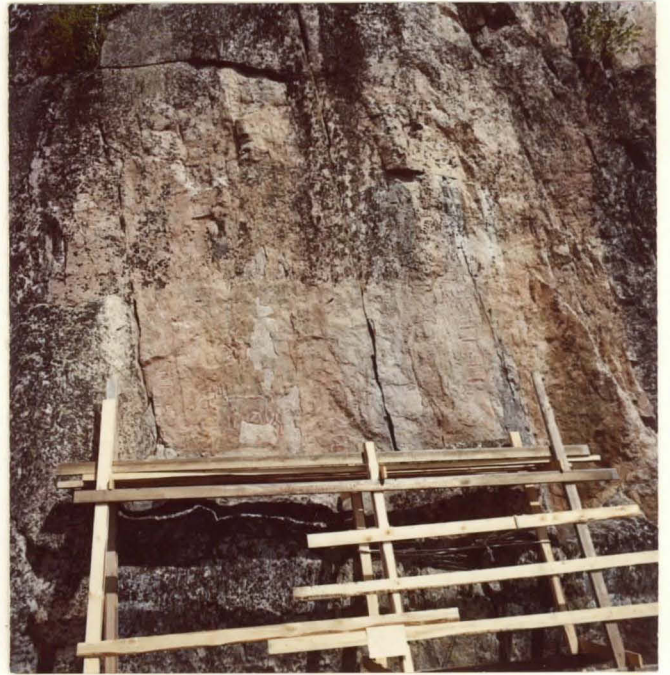
Iitti, Tapola, Kotojärvi, Haukkavuori

f. 37602

Kalliomaalauksen alapuolella oleva, luode-kaakkoissuuntainen kalliopenger. Kuva lounaasta.

f. 37603

Kalliomaalaus kokonaisuudessaan liiduttuna. Kuva iänsiluunaasta.

f. 37604

Kalliomaalauseinämän profiilia. Maalaus nuolen osoittamalla vaalealla lohkopinnalla. Kuva kaakosta.

f. 37605

Maalauksen luoteispää. Vasemmalla 4 horisontaaliviivaa, oikealla pieni eläinkuvio ja hirvikuvion etuosa.

litti, Tapola, Kotojärvi, Haukkavuori

f. 37606

Hirvikuvio ja sen oikealla puolella oleva ihmisfiguuri liituaamattomina.

f. 37607

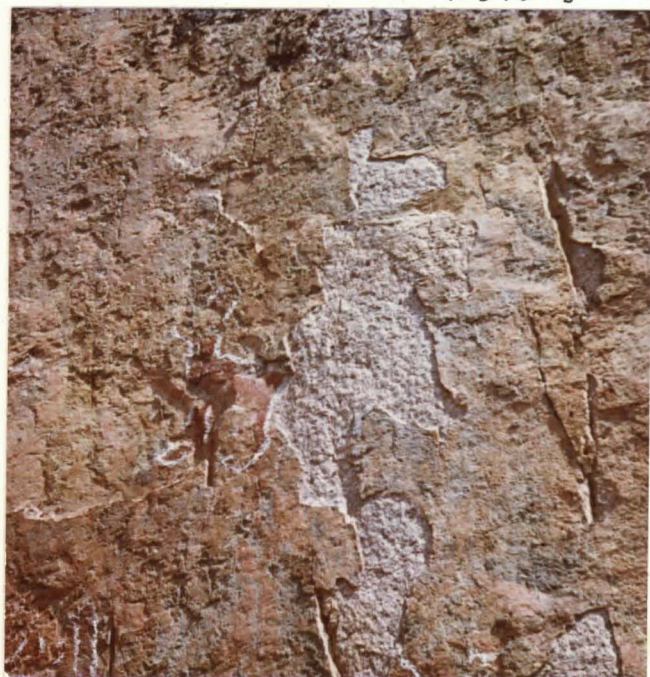
Hirvikuvio ja sen oikealla puolella oleva ihmisfiguuri liiduttuina.

f. 37608

Hirvikuvion yläpuolella oleva pieni eläinfiguuri liituaamattomana.

f. 37609

Hirvikuvion yläpuolella oleva pieni eläinfiguuri liiduttuna.

litti, Tapola, Kotojärvi, Haukkavuori

f. 37610

Maalauksen kolme horisontaalista viivaa l. läiskää liituumattomina.

f. 37611

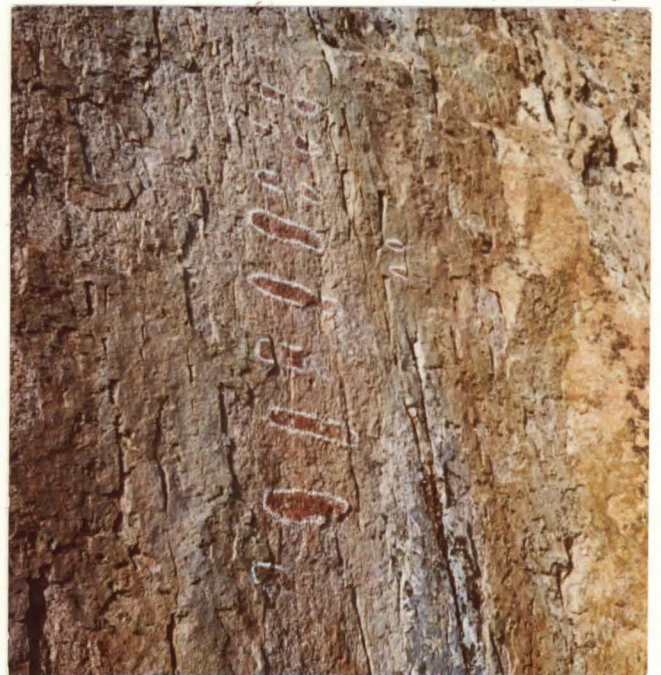
Sama kuin edellinen, liiduttuna.

f. 37612

Maalauksen kymmenen horisontaalista viivaa l. läiskää (kymmenes viiva jää kuvan ulkopuolelle) liituumattomina. Viivojen oik. puolella kaksi pientä horisontaaliviivaa.

f. 37613

Sama kuin edellinen, liiduttuna.

litti, Tapola, Kotojärvi, Haukkavuori

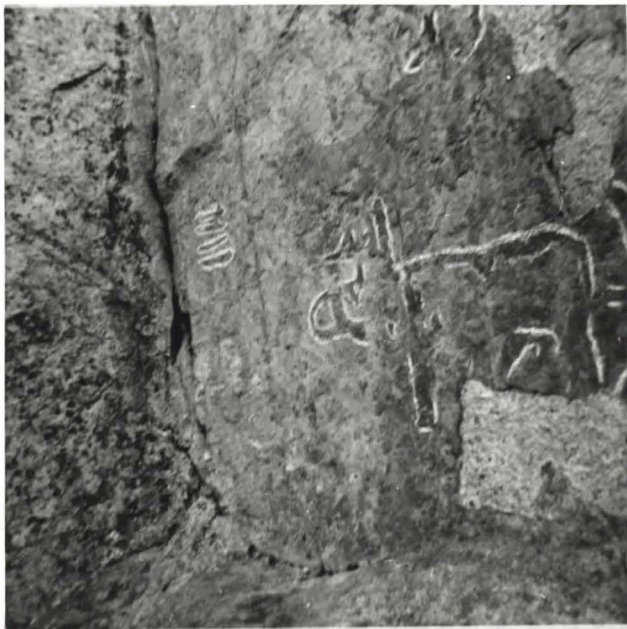
f. 37614

litiin Tapolan Kotojärven Haukkavuori. Kalliomaalaus sijaitsee kuvassa näkyvän telineen yläpuolella muuta kalliota vaaleammalla lohkopinnalla. Kuva lännestä.

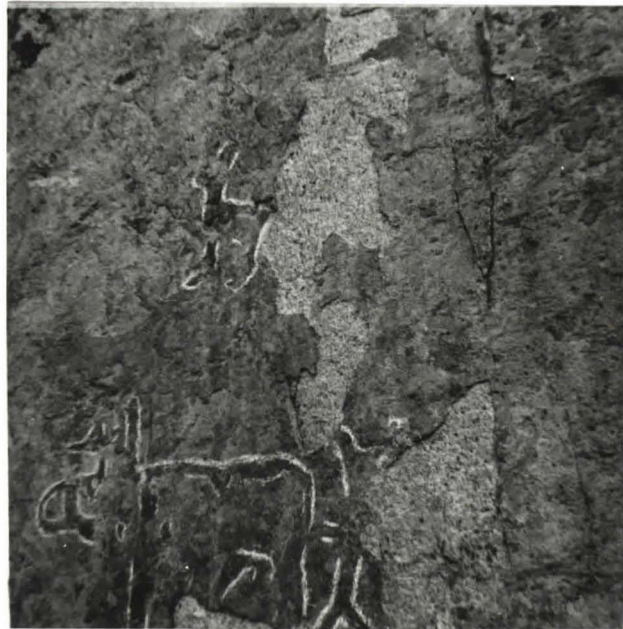
litti, Tapola, Kotojärvi, Haukkavuori

f. 37615

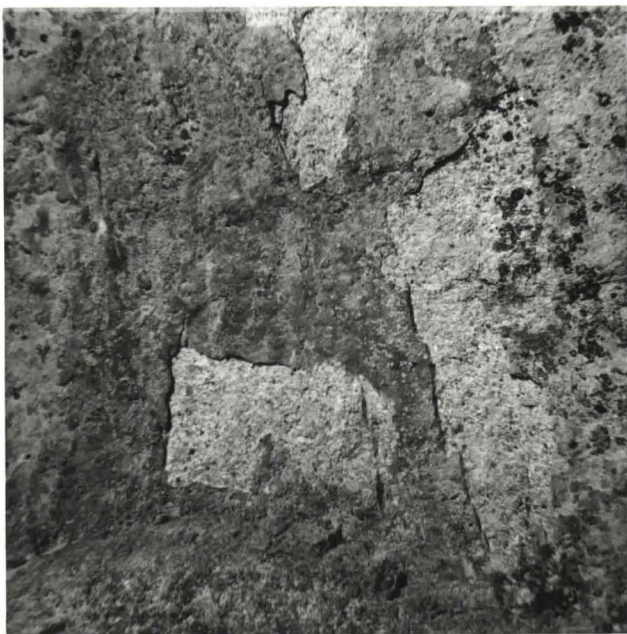
Maalauksen luoteispään neljä horisontaalista pientä viivaa ja hirvikuvio liiduttuna.

f. 37616

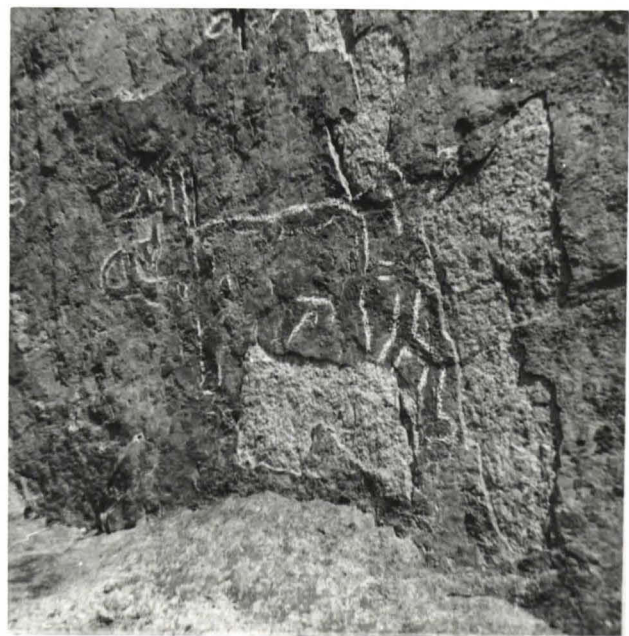
Hirvikuvion yläpuolella oleva pieni eläinkuvio liiduttuna. Kuvan alaosassa näkyvät osittain hirvi ja ihmisfiguuri.

f. 37617

Hirvikuvio ja sen oikealla puolella oleva ihmisfiguuri liiduttuna.

f. 37618

Sama kuin edellä, liiduttuna.

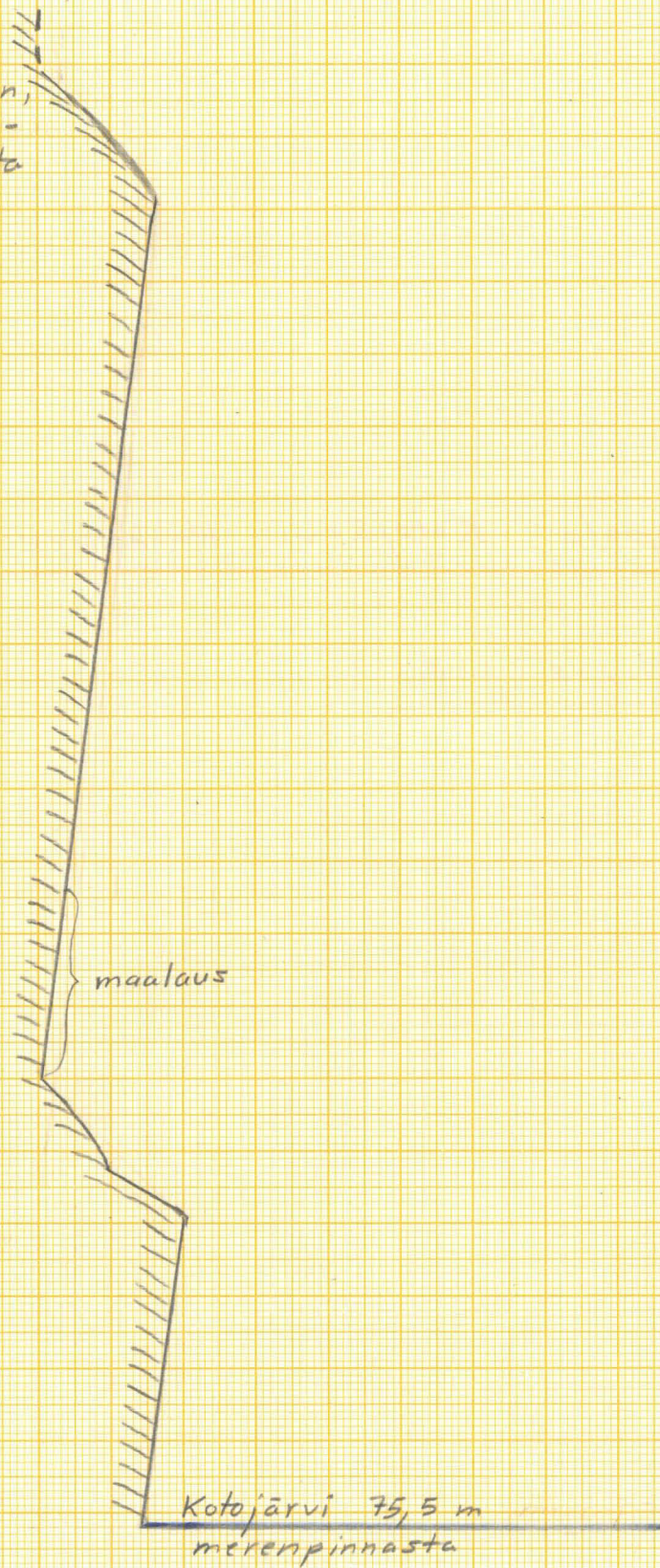
lihti Tapola Kotojärvi, Haukkavuori

MK 1:50

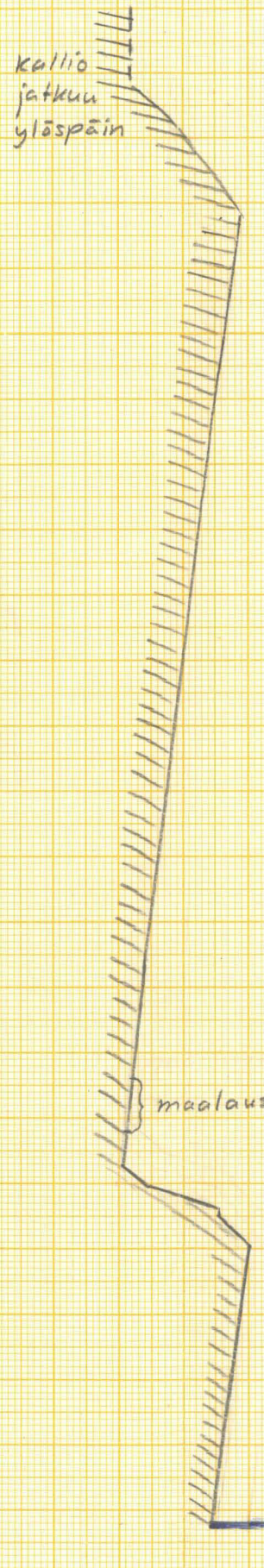
Käsivara - profiilipiirros kalliomaalausten kohdalta

Kallio jatkuu suoraan ylöspäin, koko korke. Kotojärven pinnasta n. 30 m

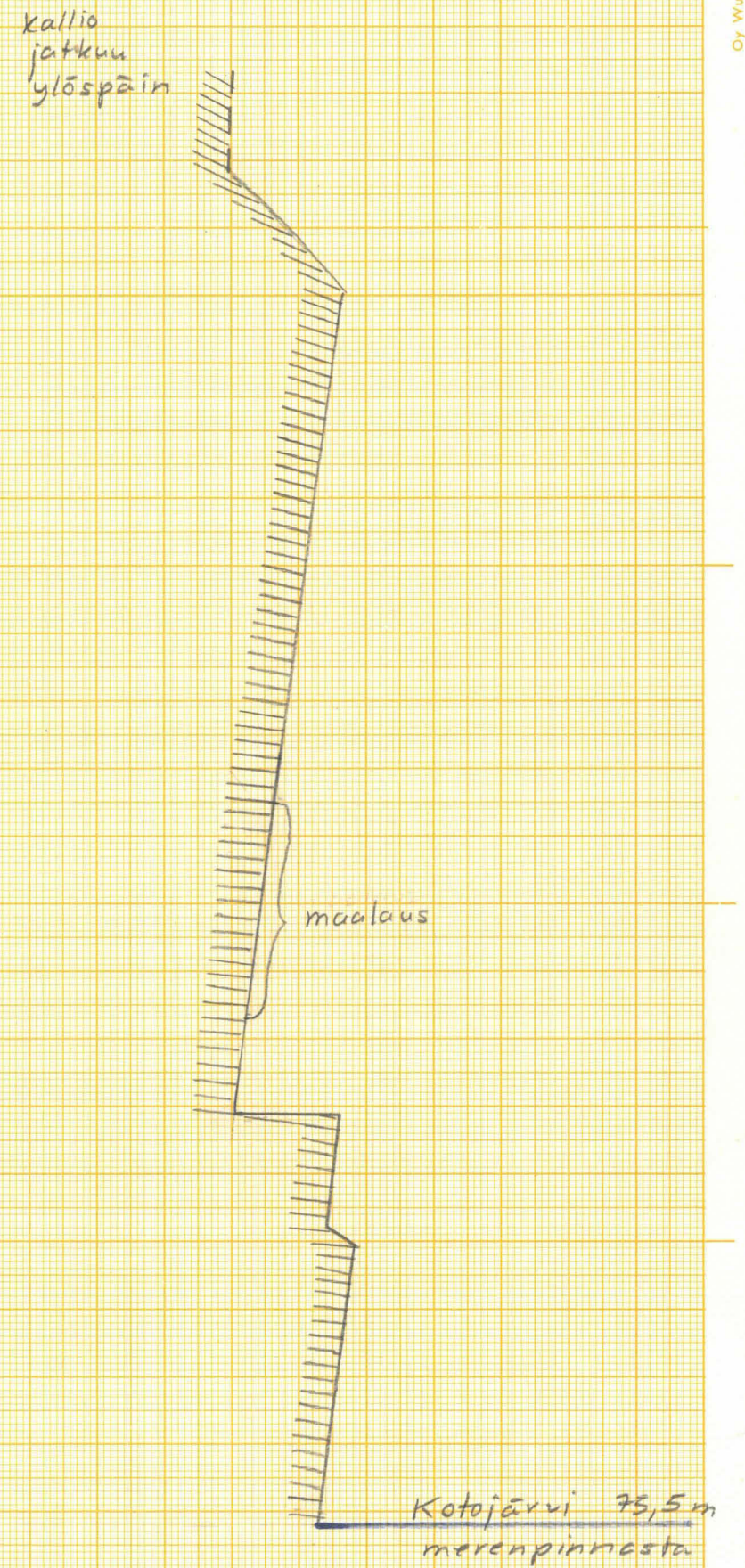
S. Ojonen 1971

Profiili hirvikuvion kohdalta

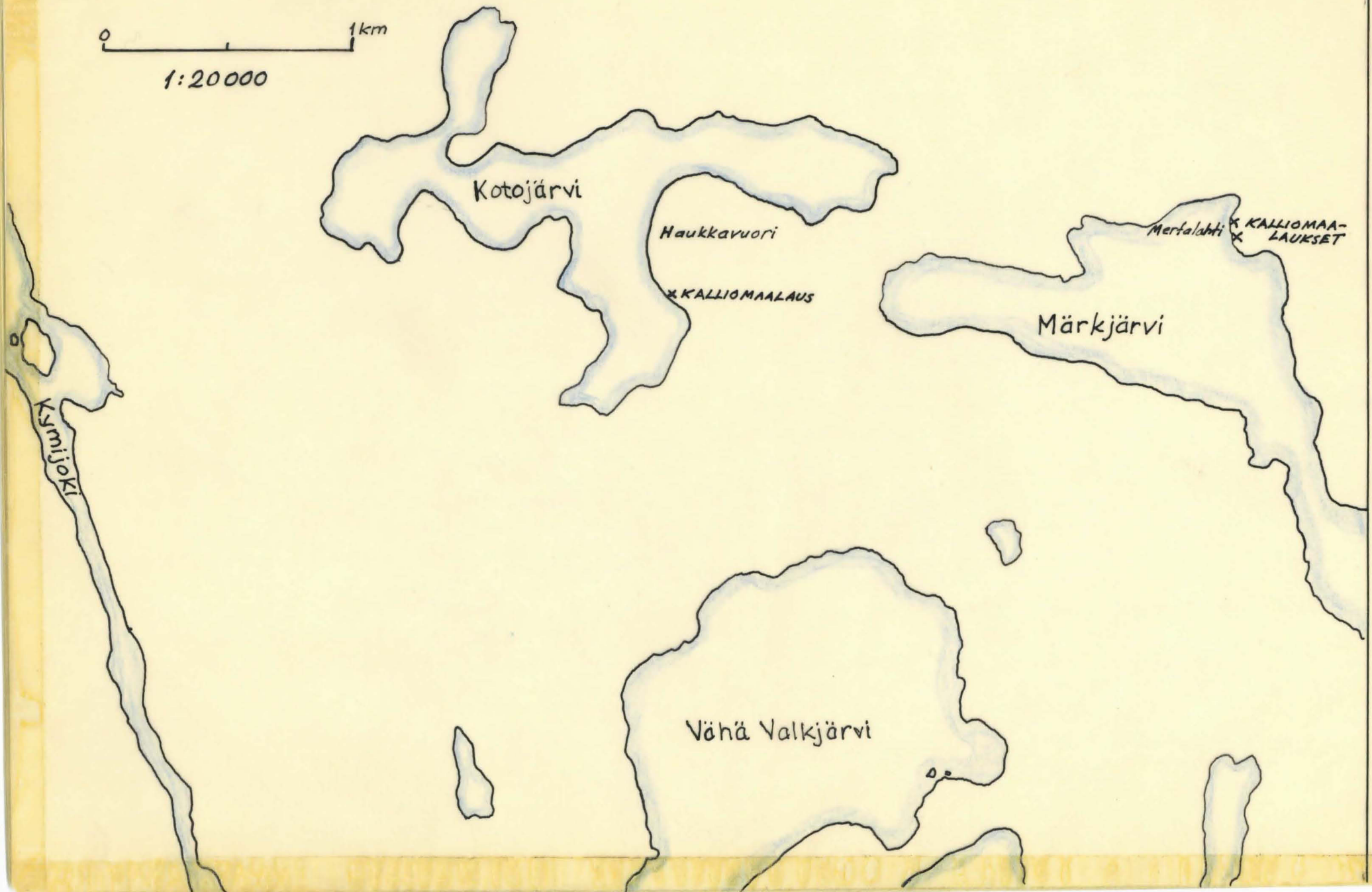
Profiili 3 horisontaaliviivan kohdalta

Profiili 10 horisontaaliviivan kohdalta

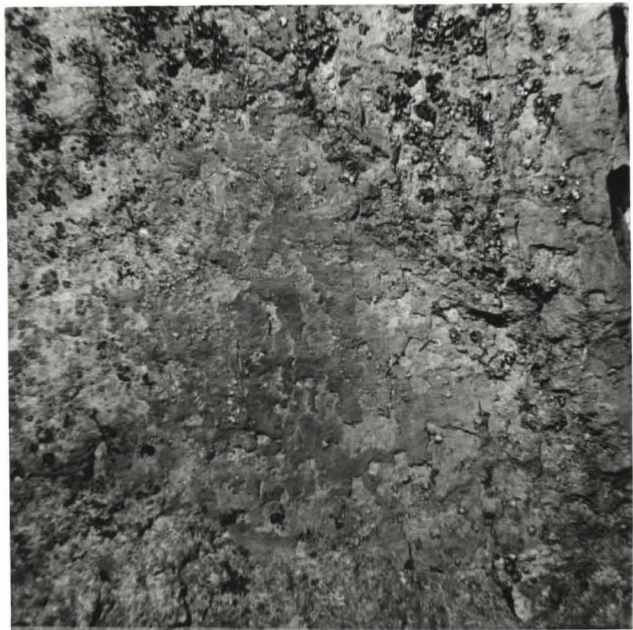
Peitepiirros peruskartasta n:o 311112

0 1 km
1:20000

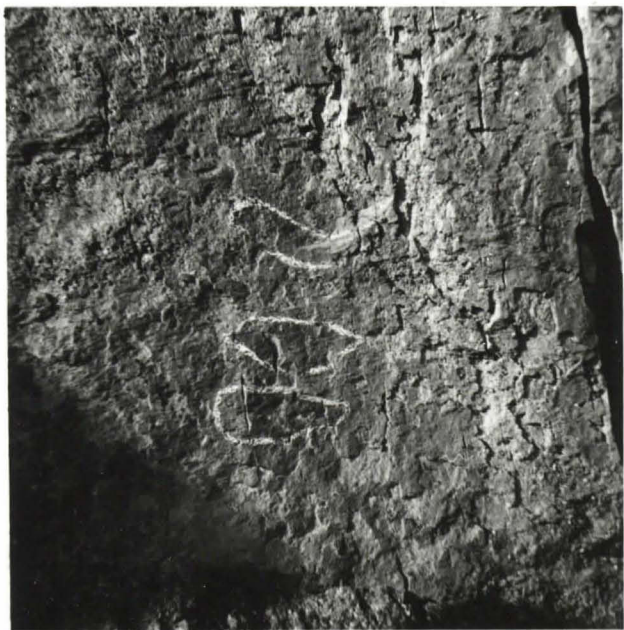
litti, Tapola, Kotojärvi, Haukkavuori

f. 37619

Maalauksen kolme horisontaalista viivaa l. läiskää liituumattomina. Viivat sijaitsevat hirvestä oikealle.

f. 37620

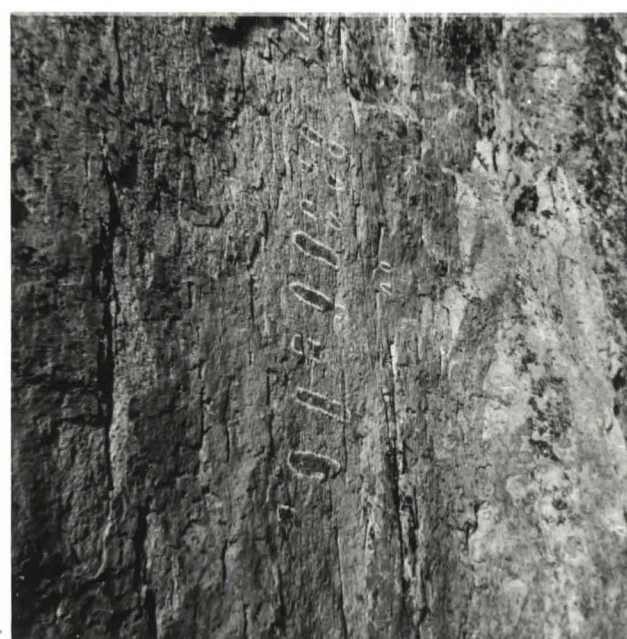
Sama kuin edellä, liiduttuna.

f. 37621

Maalauksen kymmenen horisontaalista viivaa l-läiskää liituumattomina. Viivat sijaitsevat ed. kolmesta viivasta oikealle; niiden oik. puolella vielä kaksi pientä viivaa.

f. 37622

Sama kuin edellä, liiduttuna.

Fossil material

Alces alces (Linnaeus), Moose (European Elk)

Material: Fragments of left mandible with second premolar in situ; isolated complete left third premolar, fragments of right third premolar. Fragments of shaft of left metatarsal bone.

Description: The teeth are completely unworn and the premolar in situ is not completely erupted. In morphology and size they agree well with modern Alces alces. The main fragment of the right third premolar, its external wall, is a perfect mirror image of the corresponding part in the left specimen. The dimensions of the fossil teeth are slightly larger than those in a modern specimen used for comparison:

	Fossil		Zool.Mus.Helsinki No. 265/1960 o	
	Length	Width	Length	Width
P/2	19.4	15.3	17.7	13.3
P/3	24.0	18.7	21.8	16.3

The main metatarsal fragment shows the well-marked anterior groove indicating the boundary between the fused MT 3 and MT 4 of the cannon bone. The groove is correspondingly developed in the proximal half of the shaft in a mounted specimen of Alces alces in the Zoological Museum of Helsinki University.

Discussion: Since no parts are duplicated in the material it presumably belonged to a single individual. The age at death can be set at about one year. The stage of eruption of the teeth indicates that death most probably took place in the later part of the summer or early autumn (August-September); 1-2 months earlier or later are also possible but distinctly less probable. From the relatively large size of the teeth it appears probable that the individual was a male.

Björn Kurtén